

El nucli de l'economia de la Unió Europea I

El mercat únic europeu

Àlex Ruiz Posino
Andreas Kyriacou

PID_00197664

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. El mercat únic	7
1.1. La lliure circulació de béns i serveis	8
1.1.1. Barreres físiques	8
1.1.2. Barreres tècniques	9
1.1.3. Obertura de la contractació pública	10
1.1.4. Impostos indirectes	10
1.1.5. Barreres específiques per al sector serveis	11
1.2. La lliure circulació de persones	13
1.3. Lliure circulació de capitals	13
1.4. Està completat el programa del mercat interior?	14
2. La competència en el mercat únic	17
2.1. Els acords entre empreses (càrtels)	17
2.2. L'exploració abusiva d'una posició dominant en el mercat	18
2.3. Les fusions d'empreses	19
2.4. Empreses públiques i els drets exclusius o especials	20
2.5. Ajuts estatals	22
2.6. La política de la competència en el context mundial	23
Resum	25
Activitats	27
Exercicis de autoavaluació	27
Solucionari	29
Bibliografia	30

Introducció

En aquest mòdul presentarem les dues polítiques que tradicionalment han constituït el nucli del procés d'integració econòmica europea: el mercat únic i la política de la competència que en regula el funcionament. El mercat únic constitueix en la UE les quatre llibertats de moviment dels béns, dels serveis, del capital i dels treballadors. El fet d'eliminar les barreres al comerç ha comportat un augment en la competència entre les empreses. L'objectiu fonamental de la política de la competència comunitària és garantir que les empreses i els estats membres d'on provenen no responguin a aquesta competència més gran amb pràctiques anticompetitives.

El mercat únic és una resposta a la feblesa competitiva internacional de la UE i ha generat beneficis econòmics per als estats membres en termes de creixement econòmic, preus més baixos i la creació de llocs de treball. També, com es podrà constatar en la pàgina web de l'assignatura, ha generat un augment en el comerç intracomunitari. En la primera part del mòdul, ens centrarem en els esdeveniments més importants en el procés de compleció del mercat únic. Per a això, examinarem el procés de l'eliminació gradual dels obstacles que impedeixen de gaudir de cada una de les quatre llibertats.

En la segona part d'aquest mòdul didàctic examinarem com la política de defensa de la competència vetlla pel bon funcionament del mercat únic. Com que es tracta de l'aplicació d'una sèrie d'articles del Tractat de la Unió Europea, farem servir diversos exemples com a eina explicativa. En la pàgina web de l'assignatura examinarem la liberalització dels sectors estratègics i el tractament dels ajuts estatals, ja que tots dos són aspectes importants pel que fa a la política de la competència i que estan en evolució constant.

Objectius

Els objectius d'aquest mòdul didàctic són els següents:

- 1.** Distingir la diferència entre les diverses formes d'integració econòmica representades per un mercat únic, una unió duanera i una àrea de lliure comerç.
- 2.** Identificar els cinc tipus de barreres, l'eliminació de les quals és condició necessària per a la lliure circulació de béns i de serveis.
- 3.** Entendre els conceptes de *nou enfocament d'harmonització tècnica* i el *principi de reconeixement mutu*.
- 4.** Conèixer la relació entre els impostos indirectes, el mercat únic i els diferents sistemes per a aplicar l'IVA a la UE.
- 5.** Identificar les barreres legals més importants que impedeixen la lliure circulació de serveis.
- 6.** Conèixer l'opinió de les empreses industrials i de serveis sobre els efectes de la realització del mercat únic.
- 7.** Conèixer els progressos fets pel que fa a la llibertat de persones i de capitals i els problemes que s'hi relacionen.
- 8.** Identificar i distingir els diferents àmbits en els quals se centra la política de defensa de la competència.
- 9.** Veure de quina manera la Comissió Europea aplica la política de la competència en la pràctica, tenint en compte la liberalització de sectors estratègics i el tractament d'ajuts estatals.
- 10.** Entendre la funció de la política de la competència de la UE en un context mundial i particularment els efectes sobre aquesta política en la continua globalització de les economies.

1. El mercat únic

Amb més de 480 milions de persones, el mercat únic europeu és el mercat més gran del món. Comprèn el territori dels vint-i-set estats membres de la Unió Europea, més els membres de l'Espai Econòmic Europeu (EEE), que són Noruega, Islàndia i Liechtenstein. Una futura ampliació de la Unió Europea cap a Croàcia i Turquia constituiria un mercat únic de gairebé 560 milions de persones.

El Tractat de Roma ja preveia la supressió de les barreres que impedièn la lliure circulació de persones, béns, serveis i capitals, les anomenades **quatre llibertats**, amb l'objectiu de crear un mercat únic. Al final dels anys seixanta, concretament l'any 1968, es van eliminar les darreres tarifes i quotes per al comerç a la Comunitat Europea (el comerç intracomunitari) i es va establir un aranzel exterior comú per a les importacions de països tercers, fet que va donar lloc a una unió duanera.

Tot i amb això, hi continuava havent un seguit de **barreres no tarifàries** que impedièn l'assoliment de les quatre llibertats i mantenien la segmentació dels mercats. No va ser fins al començament dels anys vuitanta quan, en un context de mercats cada vegada més globalitzats i competitius, i també de progressos tecnològics ràpids, es va posar en evidència la necessitat de millorar la competitivitat internacional de la Comunitat i es va plantejar la integració dels mercats europeus com una condició necessària per a la creació de llocs de treball i la prosperitat econòmica dels seus estats membres.

El Llibre blanc del mercat interior

Aquest plantejament es va concretar en el *Llibre blanc del mercat interior*, publicat el 1985 per la Comissió, en el qual es proposava un programa per a constituir un mercat únic europeu el 1993 i unes 300 mesures necessàries per a eliminar els obstacles a la lliure circulació de mercaderies, persones, serveis i capitals.

El 1987 va entrar en vigor l'**Acta Única Europea** (AUE) el punt central de la qual era la realització del mercat únic a la fi del 1992. El 1988, es va presentar l'*Informe Cecchini*, encarregat per la CE, en què s'estimava que la compleció del mercat interior augmentaria en un període de sis anys el producte interior brut (PIB) de la UE entre un 5% i un 7%, reduiria els costos de producció en un 2% i generaria entre dos i cinc milions de llocs de treball.

Lectura complementària

Vegeu P. Cecchini (1988). *The European Challenge 1992: The Benefits of the Single Market*. Wildwood House.

Vegeu també

Vegeu l'apartat "Estimació dels efectes econòmics del mercat únic" en els continguts complementaris.

1.1. La lliure circulació de béns i serveis

En el *Llibre blanc del mercat interior* (1985) podem identificar cinc tipus de barreres no aranzelàries que causen la segmentació dels mercats: barreres físiques, barreres tècniques, restriccions d'accés als contractes públics, barreres fiscals i restriccions específiques per al sector serveis. Tot seguit us en detallem les barreres principals.

1.1.1. Barreres físiques

Quant a barreres físiques ens referim bàsicament a controls fronterers entre els estats membres, amb els objectius principals següents:

- Portar a terme **controls sanitaris**, veterinaris i de seguretat nacional.
- Confeccionar **estadístiques** sobre les mercaderies que travessen la frontera.
- Administrar l'**impost sobre el valor afegit (IVA)** i els **impostos especials** sobre l'alcohol, el tabac i els hidrocarburs.

La supressió dels **controls duaners** l'1 de gener del 1993 va fer necessari trobar altres instruments per a assolir aquests tres objectius. Es va establir, així, un sistema nou de declaració de l'IVA, es van produir avenços importants en l'harmonització de les normes que fins llavors havien fet necessari l'establiment de controls sanitaris i de seguretat, i es va ampliar l'àmbit d'aplicació del principi de reconeixement mutu a partir del qual si les mercaderies s'han controlat en un estat no és necessari un segon control.

La **supressió de les barreres físiques** ha tingut efectes clars en l'economia de la Unió Europea. Així, s'estima que comporta un estalvi de seixanta milions de formularis l'any i del 85% del cost dels procediments de trànsit. A més a més, també ha reduït els costos anuals mitjans dels operadors econòmics i transportistes per carretera europeus en més de 5.000 euros anuals (des d'un cost de 7.500 a 2.300 euros), equivalent a un 0,7% del volum total d'intercanvis comercials de la UE.

La reducció de costos no s'ha traduït, però, en una disminució dels preus de transport, en part perquè aquesta reducció va ser en bona part compensada per l'augment dels impostos especials sobre els hidrocarburs, que cadascun dels països ha dut terme. En canvi, sí que ha contribuït clarament a una millora del servei, atès que l'eliminació dels controls a les fronteres interiors i dels endarreriments que provocaven han permès una reorganització del sector de la distribució en l'àmbit europeu.

Vegeu també

Consulteu el material web sobre el *Llibre blanc del mercat interior*

Frontera interna de la UE

Vegeu també

Sobre els detalls relacionats amb l'IVA i els impostos especials, vegeu l'apartat sobre l'impost sobre el valor afegit en els continguts complementaris.

Vegeu també

Vegeu que tracta dels efectes del mercat únic sobre el comerç en els continguts complementaris.

1.1.2. Barreres tècniques

Quan parlem de barreres tècniques en el comerç ens referim a normes tècniques sobre embalatge i etiquetatge, o normes de seguretat i higiene que els estats exigien a les mercaderies comercialitzades en el seu territori, i que tenien un impacte molt més important sobre el comerç intracomunitari que els controls duaners. La variació més petita de la norma podia servir com a pretext a un govern, una indústria o una empresa per a impedir l'entrada de productes d'altres estats, la qual cosa limitava fortament la competència.

Fins a mitjan anys vuitanta es va avançar molt lentament en la supressió de les barreres tècniques per la via de l'harmonització de les normes estatals i la definició de normes comunitàries estàndards.

Els ràpids avenços en els darrers anys han estat possibles gràcies a l'adopció del **nou enfocament d'harmonització tècnica**, inclòs en el *Llibre blanc del mercat interior*, i basat en el **principi de reconeixement mutu**, és a dir, en la comprovació que els estats comunitaris regulen els mateixos riscos i que, per tant, han de reconèixer mútuament les normatives tècniques dels altres estats com a equivalents quant al grau de protecció que ofereixen als consumidors.

L'harmonització es continuarà aplicant encara en determinats casos com, per exemple, la salut i la seguretat humanes, en què són necessàries directives d'harmonització que estableixin els requisits obligatoris mínims de protecció. Un altre exemple és el sector de les telecomunicacions, en el qual els equips han de ser plenament compatibles i intercanviables, cosa que fa necessària una harmonització tècnica completa per a garantir la lliure competència i l'elecció del consumidor.

L'experiència ha mostrat que els millors resultats en el camp de la normalització es donen en els sectors en els quals el comerç intracomunitari ja és elevat i on hi ha un nombre petit de fabricants que dominen el mercat amb economies d'escala potencials. En canvi, en altres sectors en els quals les economies d'escala es limiten al mercat d'un estat i els costos de transport són elevats, les empreses tenen menys interès en la normalització i el procés és molt més lent.

Normes tècniques

A mitjan anys vuitanta coexistien a la Comunitat, segons dades de la Comissió, unes 100.000 normes tècniques que afectaven més del 75% del valor del comerç intracomunitari.

Vegeu també

La Oficina d'Harmonització del Mercat Interior és a Alacant. A part d'aquesta oficina, hi ha dues organitzacions europees de normalització, el CEN, per a la normalització general, i el CENELEC, per a l'electrotècnica. Les normes elaborades per aquestes organitzacions tenen un caràcter voluntari.
www.oami.europa.eu

La Directiva Bolkenstein

La Directiva Bolkenstein adoptada pel Parlament Europeu el desembre del 2006 és un pas més per a la liberalització dels serveis a la UE. Tanmateix, exclou serveis sanitaris, postals i legals, entre d'altres.

Vegeu també

Per a una explicació més detallada vegeu l'apartat sobre l'enquesta d'Eurostat relativa als efectes del mercat únic sobre les empreses, en els continguts complementaris.

1.1.3. Obertura de la contractació pública

Les primeres directives per a obrir els contractes públics a la competència dels altres estats membres daten dels anys setanta. Fins al final dels vuitanta el seu àmbit d'aplicació es reduïa bàsicament a les obres públiques i als subministraments (per exemple, d'uniformes o de paper). No va ser fins la posada en marxa del programa per al mercat únic que les mesures liberalitzadores es van començar a aplicar als serveis públics, incloent-hi els serveis de telecomunicacions, aigua, energia i transport.

La legislació comunitària exigeix als governs i als organismes públics o privats el següent:

- Que publiquin contractes de certa envergadura al *Diari Oficial de les Comunitats Europees* i a la seva base de dades electrònica (TED).
- Que la contractació es basi en els principis de no-discriminació, igualtat de tracte, objectivitat i transparència.
- Que un cop atorgada la contractació es publiquin els criteris aplicats.

Els efectes d'aquesta obertura dels mercats públics en termes de competitivitat, preus o importacions del sector públic són difícils d'aïllar dels efectes d'altres factors com el cycle econòmic, el progrés tecnològic, la reestructuració o les fusions d'empreses. Per exemple, una baixada en els preus de l'energia podria ser en part el resultat de l'obertura d'aquest mercat i en part el resultat d'una baixada en el nivell d'activitat econòmica en l'economia del país.

1.1.4. Impostos indirectes

Els impostos indirectes són els que graven el consum de productes i els serveis. En la UE n'hi ha de dos tipus: l'IVA, aplicat sobre la majoria de productes i serveis, i els impostos especials, aplicats només a l'alcohol, el tabac i els hidrocarburs. En el sistema vigent fins al 1993, els béns exportats eren gravats en el moment de travessar la frontera amb l'impost de l'estat de destinació.

Un cop eliminats els controls duaners no va ser possible de seguir controlant el pagament dels impostos indirectes a la frontera i va ser necessari un canvi cap a un sistema que combina el principi d'imposició en destinació amb el principi d'imposició en origen. L'eliminació d'aquests controls ha significat també la supressió des de l'1 de juliol de 1999 de les botigues lliures d'impostos (els anomenats *duty-free*).

Les xifres

Atès que els organismes estatals han privilegiat sistemàticament els proveïdors domèstics enfront dels estrangers, la contractació pública es pot considerar una causa important de la segmentació dels mercats a la UE.

Vegeu també

Per al Diari Oficial de les Comunitats Europees vegeu la pàgina web següent: www.eudor.com.

Per a la base de dades TED vegeu la referència següent: <http://ted.eur-op.eu.int/>.

Vegeu també

Vegeu l'apartat sobre els efectes de l'obertura de la contractació pública en els continguts complementaris.

Vegeu també

Per a una informació més detallada d'aquest tema vegeu l'apartat "L'impost sobre el valor afegit" en els continguts complementaris.

Les **diferències entre els estats membres** pel que fa als impostos indirectes i concretament als tipus impositius aplicats encara són considerables, tot i els avenços en la convergència que s'han produït en els darrers anys. Les diferències entre els tipus impositius introdueixen un element distorsionador en el mercat únic atès que davant de diferències en els impostos indirectes, alguns consumidors poden tenir incentius per a desplaçar-se a un altre estat a fer les compres.

Les diferències en els tipus d'IVA afecten els preus

L'IVA aplicat en els estats membres és entre un 15% i un 25% per al tipus normal i entre un 5% i un 17% per al tipus reduït. El preu d'un mateix producte seria més elevat a l'Estat X que a l'Estat Y a causa d'un IVA aplicat més alt.

Aquest fenomen es limita a certes zones frontereres, atès que els incentius solen estar compensats pels costos en temps i en transport que aquesta opció comporta.

Aquesta, almenys, ha estat l'**experiència del Canadà** on existeixen diferències considerables (entre el 6% i el 12%) en els tipus entre regions, però on la baixa densitat de la població i les poques àrees urbanes frontereres limiten fortament el fenomen de travessar la frontera per anar a comprar a la regió amb el tipus impositiu inferior.

1.1.5. Barreres específiques per al sector serveis

El sector serveis **ha estat sotmès tradicionalment a un elevat grau de regulació pública**, ja sigui de tipus indirecte (amb impostos i subsidis i en forma de reglamentacions) o mitjançant el control directe (per mitjà d'empreses de servei de propietat pública). Els subsectors tradicionalment més regulats són la banca, les assegurances, el transport aeri i les telecomunicacions. En l'altre extrem hi ha els serveis a les empreses, l'hoteleria i la construcció.

Principi d'imposició en destinació

Dit això aquests costos no serien efectius quan es tractés de béns d'un valor elevat, o quan es tractés de compres per correu. És per això que, en aquests casos, la UE segueix el principi d'imposició en destinació.

Entre les **barreres legals més importants** que han impedit la lliure circulació de serveis destaquen les següents:

- **Barreres legals al comerç**, és a dir, a la possibilitat que un usuari pugui obtenir des del seu estat els serveis d'una empresa ubicada en un altre estat, com pot ser el cas d'alguns serveis financers i professionals oferts per mitjà de xarxes de telecomunicacions.
- **Barreres legals al moviment dels usuaris** de serveis, que afecta sobretot els sectors de turisme, educació i serveis sanitaris.
- **Barreres legals a la mobilitat dels proveïdors de serveis**, és a dir, que aquests es traslladin a un altre estat per a oferir els seus serveis, cosa que perjudica especialment determinats serveis a empreses, al transport i a la construcció.
- **Barreres legals a la llibertat d'establiment** dels proveïdors de serveis, que afecta predominantment els serveis empresarials, financers i de distribució.

La **liberalització** dels serveis està basada, com la de béns, en el principi de **reconeixement mutu** de les normes estatals, que té el suport en alguns casos (com el del sector financer) per l'**harmonització** dels principis bàsics mitjançant l'establiment de normes comunes. Així, l'enfocament general en la desregularització del sector serveis ha estat que l'estat d'origen del prestador de serveis, tant si es tracta d'un banc, com d'un assegurador, un agent de canvi, una companyia aèria o un transportista per carretera, és responsable de les normes cautelars, de la seguretat i de la protecció dels consumidors, i les empreses tenen llibertat per a exercir les seves activitats a qualsevol estat de la Unió Europea.

S'han produït avenços importants en la liberalització de les activitats de serveis més relacionades amb la liberalització de les mercaderies, com són els serveis financers (sistema bancari i entitats d'assegurances), el transport, les noves tecnologies i la lliure circulació de professionals. En altres serveis, en canvi, com el sanitari o el de l'educació, els avenços són més lents.

De fet, la conclusió del Programa del mercat interior, si bé ha representat la completa liberalització del comerç intracomunitari de mercaderies, ha significat només el començament de la liberalització dels serveis.

Mètode de liberalització de serveis

El mètode de la liberalització de serveis és un reflex del nou enfocament d'harmonització adoptat en el llibre blanc.

1.2. La lliure circulació de persones

Tots els **ciutadans** de la Unió Europea tenim el dret de viatjar lliurement i de residir sense limitació de temps en el territori d'un altre estat membre de la UE, amb l'única condició de provar que tenim els mitjans per a viure-hi. També tenim dret a treballar en un altre estat en igualtat de condicions que els nadius, ja sigui en matèria de salaris com de protecció social (acumulació dels períodes per a obtenir i conservar el dret a les prestacions socials, pagament de pensions, assegurança mèdica o subsidis familiars).

Els controls duaners per a les persones a les fronteres intracomunitàries s'han eliminat en la majoria dels estats membres com a resultat de l'**Acord de Schengen**, firmat per quinze estats (tots els estats membres menys el Regne Unit i Irlanda, més Islàndia i Noruega) i incorporat en el Tractat d'Amsterdam.

El Tractat de les CE també preveu la **llibertat d'establiment** de les persones físiques i jurídiques i la lliure prestació de serveis. Aquesta llibertat, per tal que pugui ser efectiva, requereix l'equivalència de les qualificacions i el reconeixement recíproc dels títols professionals, principis assumits per la Unió Europea, però que troben dificultats per a ser aplicats a la pràctica. En principi, el fet d'eliminar les restriccions legals i reconèixer recíprocament els títols professionals hauria d'afavorir la mobilitat de les persones a la UE.

Tot i amb això, les **migracions intracomunitàries** es continuen limitant a una minoria de treballadors altament qualificats d'empreses multinacionals. Entre els factors més importants que expliquen aquesta limitada mobilitat hi ha, d'una banda, les millores substancials en el nivell de vida en tots els països de la UE i les polítiques redistributives i, de l'altra, les barreres culturals i sobretot idiomàtiques.

1.3. Lliure circulació de capitals

Els primers esforços per a la supressió de restriccions a la lliure circulació de capitals es van produir en els anys seixanta, quan es van liberalitzar les inversions directes, els crèdits a curt termini relatius a operacions comercials i les adquisicions de títols negociats a borsa. El procés es va paralitzar fins a mitjan anys vuitanta, quan l'aprovació de l'**Acta Única Europea** va donar un impuls nou al procés d'integració. El 1985 i el 1986 es van aprovar dues directives per a ampliar la liberalització incondicional als crèdits a llarg termini relatius a operacions comercials, i també a les adquisicions de títols no negociables a borsa.

Reconeixement de títols

El reconeixement general de tots els títols s'estableix el 1989. La Comissió, però, rep moltes denúncies de ciutadans per les traves introduïdes en el procés d'homologació, i treballa per a resoldre aquests problemes.

El Tractat de Roma

El Tractat de Roma ja preveia l'eliminació de les restriccions en els moviments de capitals, però només "en la mesura necessària per al bon funcionament del mercat únic".

El pas definitiu cap a la liberalització total dels moviments de capitals no es va produir fins al 1988, quan es va aprovar una directiva que establia la supressió de totes les restriccions subsistents a tots els moviments de capitals entre residents dels estats membres abans de l'1 de juliol del 1990. La directiva incloïa una clàusula de salvaguarda que permetia als estats de prendre mesures de protecció en el cas que moviments de capitals a curt termini d'una amplitud excepcional pertorbessin greument la conducció de la política monetària. Així mateix, preveia un període d'excepció per a l'Estat espanyol, Irlanda i Portugal (fins al 31 de desembre del 1992) i Grècia (20 de juny del 1994).

Un exemple de l'**aplicació de la llibertat de moviments de capitals** a la UE és l'adquisició que va fer el Banco Santander Central Hispano (BSCH) el novembre de 1999 de dos bancs que pertanyien al grup financer Mundial Confiança (MC) de Portugal. El Govern portuguès va intentar impedir la transacció posant un límit del 10% al pes de vot de BSCH. La Comissió Europea va intervenir a favor de BSCH i contra Portugal amb l'argument que les accions del Govern portuguès violaven el dret de la lliure circulació de capitals.

La **mobilitat de capitals** és molt **més elevada** que la **mobilitat laboral**, i és per aquesta raó que el capital també és molt més sensible a les diferències en els tipus impositius. Així, mentre les diferències en els impostos que graven les rendes del treball no són un obstacle important per al bon funcionament del mercat únic, les diferències en els impostos que graven el capital sí que ho poden ser, en crear distorsions en l'assignació internacional d'inversió i estalvis. Això apunta a la necessitat d'una certa harmonització dels impostos sobre el capital.

1.4. Està completat el programa del mercat interior?

Tot i que generalment es considera el mercat interior com un procés reeixit i finalitzat, el cert és que regularment es torna a plantejar la necessitat d'avançar encara més en la lliure circulació. Habitualment, les dues extensions del mercat interior que es plantegen són les referides a la supressió o reducció de barreres a la mobilitat de mercaderies que encara persisteixen i un aprofundiment més gran de la liberalització dels moviments dels serveis.

Així, i pel que fa a les barreres amb què encara es troben les empreses, un estudi recent del Centre d'Estudis Prospectius i d'Informacions Internacionals (CEPII, 2011) conclou que hi ha nombroses barreres no aranzelàries, és a dir, impediments que les empreses es troben per moure internacionalment les seves mercaderies en forma d'exigències tècniques, requisits burocràtics, etc. El CEPII, a més, constata que quan es tradueixen aquestes barreres no aranzelàries a valor econòmic, els resultats són molt significatius. Tal com s'aprecia al gràfic adjunt, el cost equivalent d'aquestes mesures no aranzelàries pot superar el 50% del valor de l'exportació en sectors com el químic, paperer, mineria o alimentació. De mitjana, les barreres no aranzelàries representen un 45% del valor dels productes exportats.

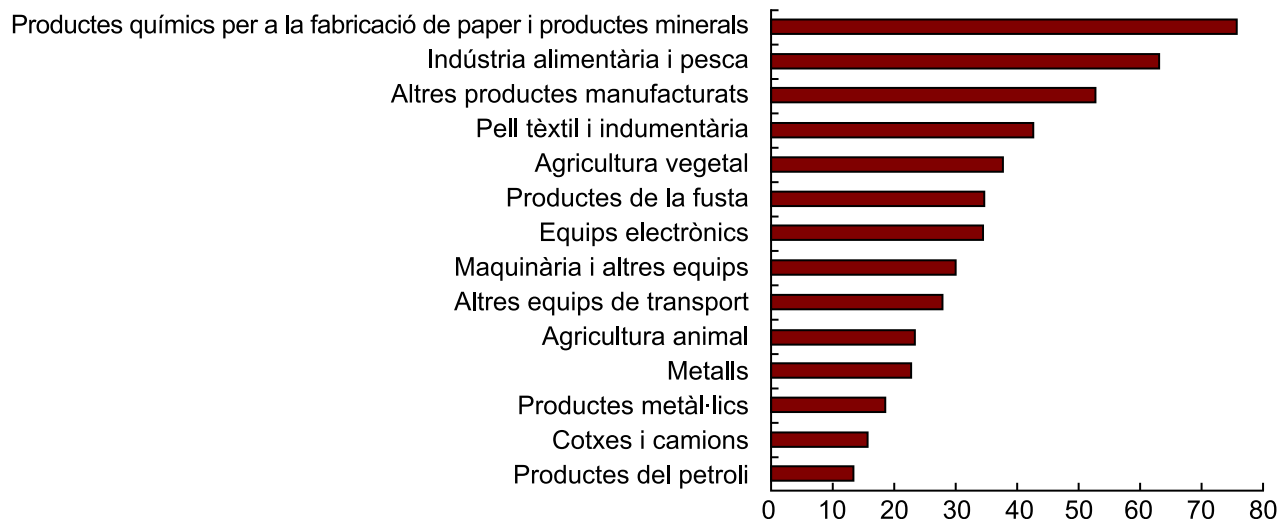
Restriccions en els moviments de capitals

Ens referim bàsicament a restriccions de préstecs financers, dipòsits en divises o operacions sobre títols.

Vegeu també

Vegeu l'apartat "L'harmonització dels impostos sobre el capital" en els continguts complementaris.

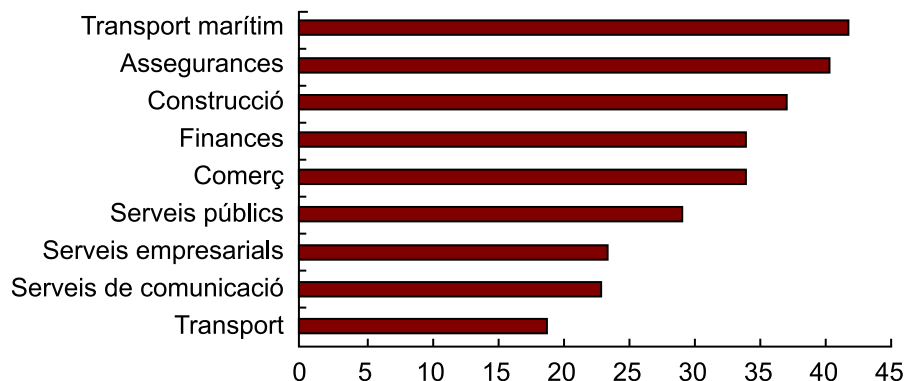
Equivalents aranzelaris mitjans dels obstacles al comerç en béns dins la UE

Font: CEPII.

Quan s'analitza la situació de la lliure circulació de serveis, els resultats també apunten al fet que el comerç internacional de comerç al si de la Unió Europea està igualment sotmès a barreres d'un import notable, aproximadament del 30% del valor dels serveis intercanviats (vegeu la gràfica adjunta).

Equivalents aranzelaris mitjans dels obstacles al comerç en béns dins la UE

Font: CEPII.

Si aquesta és la situació actual, la qüestió rellevant que ens hem de plantejar és quins guanys econòmics es produirien si s'eliminessin tots els impediments que resten per assolir un mercat interior plenament efectiu. De nou, el CEPII ens proporciona certa evidència quantitativa. Si s'implementés un programa d'eliminació total de les barreres existents, el 2020 la renda europea seria un 14% superior a la que es donaria en un escenari de manteniment de la situació actual (vegeu la taula adjunta).

Efecte de la integració completa: canvis en els ingressos nacionals l'any 2020, per zona (%)

Total	14,1
Benelux	25,3
França	11,6
Alemanya	11,5

Itàlia	13,6
Polònia	10,8
Espanya	9,5
Suècia	10,2
Regne Unit	7,1
Resta d'UE-27	27,9

En definitiva, tant la quantificació del que encara costa a les empreses exportar dins d'un mercat teòricament integrat com la Unió Europea, com la quantificació dels beneficis que reportaria una integració econòmica total ens recorden que el mercat interior, indubtablement un dels projectes comunitaris amb més èxit, encara és lluny de poder-se considerar com a plenament explotat.

2. La competència en el mercat únic

L'objectiu fonamental de la política de defensa de la competència comunitària és garantir la competència, però no tant com a objectiu en si mateix, sinó com a condició de realització del mercat únic.

La competència es veu com a necessària per a assolir un desenvolupament harmoniós i equilibrat de l'economia, atès que estimula les empreses a ser més eficients i a fer innovacions. A la vegada, aquesta millora repercuteix positivament en la qualitat de béns i serveis ofertats a més bon preu.

La realització del mercat únic i la constitució de la Unió Monetària, en eliminar les barreres físiques, tècniques, legals i fiscals del comerç i les incerteses derivades del tipus de canvi, comporten un augment de la competència entre les empreses dels estats membres. Tanmateix, la competència està encara limitada per certes pràctiques anticompetitives d'empreses i d'estats –pràctiques que també podrien ser una resposta defensiva a la competència més gran que hi ha en el mercat.

La política de defensa de la competència se centra en la lluita contra les pràctiques anticompetitives que tenen repercussions en el comerç intracomunitari, i que actuen en els eixos següents:

- acords entre empreses,
- explotació abusiva d'una posició dominant en el mercat,
- concentracions i fusions d'empreses,
- empreses i serveis públics amb drets exclusius,
- ajuts estatals.

2.1. Els acords entre empreses (càrtels)

L'article 101 del Tractat de funcionament de la UE (TFUE) prohibeix els acords entre empreses que afectin o puguin afectar la competència i el comerç intracomunitari.

A la pràctica hi ha una sèrie d'acords entre empreses que es prohibeixen gairebé sense excepció, d'entre els quals destaquen els acords horitzontals que permeten de fixar directament o indirectament els preus i els subministraments, els de repartiment de mercats, els d'intercanvi d'informació sobre preus i subministraments, els que atorguen un tractament discriminatori respecte a ter-

Vegeu també

Les implicacions econòmiques de la Unió Monetària s'exploren en profunditat en el mòdul següent.

Vegeu també

Vegeu "Exemples de política de defensa de la competència" en els continguts complementaris.

cers contractants, i també els acords sobre prestacions suplementàries (subordinen el tancament del contracte a prestacions suplementàries que no tenen en principi relació amb el contracte).

L'article 101 té en compte excepcions importants en la prohibició d'acords entre empreses. Així, preveu com a compatibles amb el mercat únic aquells acords que contribueixin a millorar la producció o la distribució, o a fomentar el progrés tècnic o econòmic, i que compleixin les condicions següents:

- que almenys una part d'aquests guanys recaigui sobre els consumidors o usuaris d'aquests productes,
- que l'acord sigui imprescindible per a assolir els avantatges que comporta,
- que no impliqui una eliminació substancial de la competència.

2.2. L'explotació abusiva d'una posició dominant en el mercat

Una empresa té una posició dominant quan pot evitar la competència real en el seu mercat i comportar-se amb un grau elevat d'independència respecte als seus competidors, clients i consumidors. L'indicador més important d'una posició dominant és la quota de mercat de l'empresa (una empresa que controla el 40% o 50% del mercat és molt probable que es consideri dominant en aquest mercat), però també s'han de tenir en compte altres factors com la fortalesa econòmica dels seus competidors o l'accés als recursos i la tecnologia necessaris per a fabricar producte.

Nota

L'abús d'una posició dominant pot afeblir la competència en el mercat únic.

L'article 102 del TFUE té com a objectiu prohibir que les empreses explotin abusivament una posició dominant en el mercat únic o en una part substancial d'aquest, en la mesura que pugui afectar el comerç entre els estats membres.

El comportament de les empreses amb una posició dominant al mercat produeix efectes molt importants sobre la competència, especialment quan les empreses fan ús de pràctiques d'exclusió, és a dir, quan adopten un comportament que elimina un competidor o limita o impedeix les seves activitats. Els sectors que tenen més risc perquè es produeixi l'abús d'una posició dominant són aquells que estan en procés de liberalització, tot i que aquests no són els únics.

L'abús d'una posició dominant es pot manifestar de maneres diferents. Per exemple, una empresa que essent l'única font de subministrament d'un producte o l'única que controla l'accés a una tècnica o una infraestructura essencial, es nega a subministrar el producte a un client en el cas que aquest compri a un competidor. Altres pràctiques d'abús d'una posició dominant consisteixen en el següent: la imposició de condicions contractuals o de preus de compra i de venda no equitatius; la limitació de la producció, del mercat o del desenvolupament tecnològic; la discriminació geogràfica relativa als preus; primes de fidelitat que impedeixen que els clients adquireixin subministraments a proveïdors de la competència; l'aplicació a tercers de condicions desiguals per prestacions equivalents; la subordinació dels contractes a altres prestacions que no tinguin relació amb ells.

La Comissió pretén també evitar que empreses molt fortes en un mercat bloquegin l'aplicació d'innovacions que podrien competir amb els seus productes o mètodes de producció, i que podrien beneficiar altres empreses, especialment les petites i mitjanes empreses innovadores.

2.3. Les fusions d'empreses

Basant-se en l'article 103 del TFUE, la Comissió va desenvolupar la proposta d'un reglament per a controlar les fusions d'empreses i impedir l'enfortiment de posicions dominants que falsegin la competència. El **Reglament 139/2004** sobre les fusions s'aplica a totes les fusions de dimensió comunitària.

Totes les fusions de dimensió comunitària s'han de notificar abans d'efectuar-se a la Comissió, que examina si la fusió en qüestió crea o reforça una posició dominant que pugui perjudicar de manera significativa la competència en el mercat únic o en una part considerable d'aquest. Llavors la Comissió pot aprovar la fusió, imposant o no certes condicions, o prohibir-la. En el cas d'incompliment del reglament, la Comissió pot imposar multes de fins al 10% dels ingressos totals de les empreses implicades.

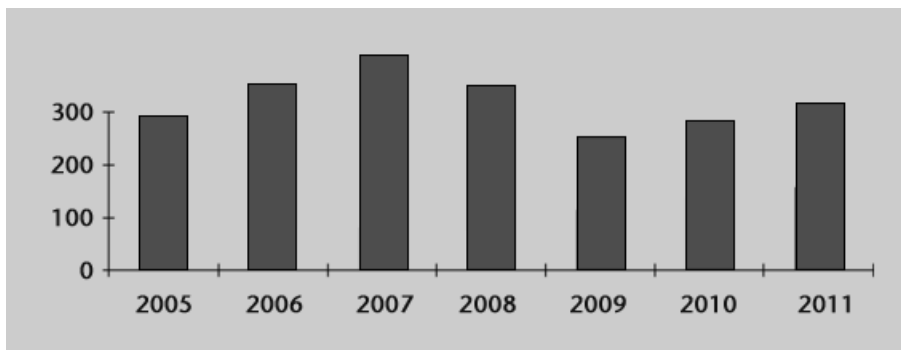
Les fusions entre empreses són de dimensió comunitària quan compleixen les quatre condicions següents:

- El volum de negocis mundial del conjunt d'empreses afectades supera els 5.000 milions d'euros.
- El volum de negocis fet pel conjunt de les empreses afectades en cada un d'almenys dos estats membres supera els 250 milions d'euros.

Les fusions que no són d'àmbit comunitari estan subjectes a la normativa de cada un dels **estats membres**. Tanmateix, aquests poden sol·licitar sempre la intervenció de la Comissió. De la mateixa manera, quan un estat considera que una fusió d'àmbit comunitari afecta de manera especial el seu mercat domèstic, pot sol·licitar a la Comissió la transferència del cas. Dit això, tant en el cas en què no es consulta la Comissió perquè es considera que no té una dimensió comunitària com en el cas en què l'assumpte es transfereix a l'estat membre especialment afectat, la Comissió hi continua tenint l'última paraula.

El control de les fusions d'àmbit comunitari ha esdevingut en els darrers anys molt important, ja que des del final dels anys vuitanta la perspectiva del mercat únic i, posteriorment, la de la unió monetària, juntament amb el procés de globalització de l'economia, han impulsat una reestructuració de les activitats productives i de serveis molt important, que ha donat lloc a un augment considerable del nombre de fusions i adquisicions d'empreses. De fet, les **fusions intracomunitàries** en comparació amb les fusions mundials ha crescut notablement des del final dels anys vuitanta com a conseqüència de la formació del mercat únic. Com a resultat, s'ha produït un augment de la quota de mercat de les grans empreses.

Nombre de decisions finals adoptades (reglament sobre fusions)

Font: Comissió Europea, Informe sobre la política de competència de la Comunitat Europea, 2011.

2.4. Empreses públiques i els drets exclusius o especials

El TFUE no preveu cap tracte especial per a les empreses públiques com a tals i les sotmet a les mateixes normes de competència que les privades.

Les **empreses públiques manufactureres** amb un volum de negocis superior a 250 milions d'euros estan obligades a presentar a la Comissió tota la informació sobre els ajuts financers atorgats pels governs, i, com en el cas de les empreses de propietat privada, la Comissió avalua si aquests ajuts són o no compatibles amb el mercat únic.

Els governs concedeixen els drets especials i exclusius a un nombre limitat d'operadors (públics o privats) per tal d'exercir una determinada activitat econòmica.

Nota

Els drets especials i exclusius poden actuar en contra de la lliure competència.

L'article 106 del TFUE preveu que els drets especials o exclusius, en general, no poden ser contraris a les normes de competència, i només en preveu dues excepcions:

- quan es tracta d'empreses encarregades d'un monopoli fiscal (com, per exemple, el del tabac),
- quan es tracta de la gestió de serveis d'interès econòmic general (fonamentalment, serveis públics com la distribució d'aigua, gas o electricitat, els transports públics, les telecomunicacions o correus).

L'exempció ha de ser necessària per al compliment de la missió específica encomanada a l'empresa i que no pertorbi el desenvolupament dels intercanvis de manera que afecti negativament els interessos de la Comunitat.

Sobre la base de l'article 106, la UE va iniciar a la segona meitat dels anys vuitanta un procés de liberalització i obertura a la competència dels sectors protegits per drets en exclusiva, especialment en els sectors de les telecomunicacions, el transport i l'energia. La Comissió supervisa aquests processos de liberalització per a evitar que les empreses que abans tenien el monopoli s'aprofitin d'una eventual posició d'avantatge davant de competidors nous o que apliquin als particulars augments de preus injustificats. A la vegada, la Comissió intenta d'evitar també la segmentació dels mercats europeus emergents o recentment desmonopolitzats, i afavoreix el desenvolupament d'una indústria europea potent.

Liberalització de sectors estratègics

La liberalització de sectors estratègics com les telecomunicacions, el transport i l'energia és molt important perquè afecta directament la competitivitat de les empreses europees. Així, per exemple, el cost de l'energia representa entre el 5% i el 17% dels costos directes dels diferents sectors de la indústria manufacturera de la UE. Pera més informació sobre la liberalització d'aquests sectors vegeu la web que tracta dels ajuts estatals a la UE.

2.5. Ajuts estatals

Les ajudes estatals a les empreses poden distorsionar la lliure competència en el mercat únic i, per això, la política de defensa de la competència s'ocupa del seu control.

El Tractat CE, i en particular l'article 107, prohibeix tots els ajuts estatals atorgats a empreses o a produccions que falsegin o puguin falsejar la competència i que afectin els intercanvis comercials entre els estats membres, qualsevulla que sigui la seva forma (subvencions, crèdits a baix tipus d'interès, bonificacions d'interessos, exempcions fiscals o subministrament de béns i serveis en condicions preferencials) o qualsevol que els concedeixi (autoritats estatals, regionals o locals, establiments públics).

Nota

La liberalització de sectors estratègics permet d'obtenir els guanys d'una competència més gran, però dificulta el desenvolupament d'un sector europeu potent?

L'article 107 considera **compatibles amb el mercat únic** els ajuts de caràcter social destinats als consumidors individuals (sempre que s'atorguin sense discriminacions basades en l'origen del producte) i els ajuts destinats a reparar perjudicis causats per desastres naturals o per esdeveniments de caràcter excepcional.

També considera que poden ser compatibles amb el mercat únic els ajuts següents:

- Els ajuts destinats a afavorir el desenvolupament econòmic de regions amb un nivell baix de renda o amb un atur elevat,
- Els ajuts que contribueixin a la realització d'un projecte important d'interès europeu,
- Els ajuts que promoguin la cultura i la conservació del patrimoni,
- Els ajuts que el Consell de Ministres, per majoria qualificada i a proposta de la Comissió, determini que són compatibles amb el mercat únic.

L'article 107

L'article 107 també considera els ajuts per a afavorir l'economia de les regions orientals d'Alemanya com a compatibles amb el mercat comú.

Tots els ajuts estatals s'han de notificar a la Comissió que ha de decidir si són o no compatibles amb el mercat únic.

Criteris de concessió d'ajuts

Per a la concessió d'ajuts sectorials, els criteris són els següents:

- Que l'ajut vagi dirigit a restablir la viabilitat de la indústria a llarg termini i a resoldre els seus problemes estructurals.
- Que la intensitat de l'ajut sigui proporcional al problema que intenta de resoldre.
- Que els problemes industrials i d'atur no es transfereixin a altres estats.

L'aprovació dels ajuts regionals està supeditada al compliment de quatre requisits:

- només cobreixen una part de la inversió subvencionada,
- han de ser transparents i mesurables,
- han de cobrir regions específiques,
- els efectes sectorials han de ser apreciables.

La Comissió sol **valorar positivament** aquells ajuts que permeten de racionalitzar la producció i reestructurar una empresa per tal d'augmentar la seva competitivitat i protegir els llocs de treball a llarg termini (ajuts de recerca, ajuts dirigits a les petites i mitjanes empreses o a protegir el medi ambient), i és contrària als ajuts que es limiten a donar suport a una activitat sense garantir la seva viabilitat futura. Aquesta distinció es basa en la concepció que els ajuts estatals generalment no contribueixen a l'eficiència econòmica (porten a una competència deslleial entre empreses, creen distorsions en el mercat i una distribució de recursos ineficient), però, en canvi, poden ser beneficiosos quan es tracta de posar remei a imperfeccions del mercat (per exemple, a l'accés limitat de les petites i mitjanes empreses en el mercat de capitals).

Vegeu també

Per a una descripció dels ajuts estatals i la posició de la Comissió sobre aquesta qüestió vegeu els ajuts estatals a la UE en els continguts complementaris.

2.6. La política de la competència en el context mundial

La política de defensa de la competència no pot ignorar la creixent internacionalització dels intercanvis ni la integració més gran de les economies de les diferents zones del món, que han representat una reorientació de les estratègies de les empreses cap a una cooperació internacional, sobretot les d'aquells sectors que necessiten una inversió molt forta en recerca i tecnologia, com, per exemple, el de les telecomunicacions.

La Comissió és conscient que la fragmentació que ha caracteritzat l'**economia europea** fins a l'entrada en vigor del mercat únic i de la Unió Monetària ha tingut com a conseqüència l'existència d'empreses amb una dimensió insuficient per a competir en el mercat mundial amb les empreses dels Estats Units o el Japó.

Per tal d'evitar-ho, la Comissió afavoreix la creació de grans grups industrials o d'aliances entre empreses. Un cas clar és el del sector de les telecomunicacions, en ple procés de liberalització i mundialització i en el qual es produeixen avenços tecnològics importants que impliquen inversions molt considerables per a desenvolupar els productes, i també despeses elevades de comercialització.

La globalització de l'economia fa que les fusions que tenen lloc amb empreses situades fora del territori de la UE també puguin afectar la competència en el mercat únic. Com a conseqüència, la Comissió també ha de vigilar que les reestructuracions dels sectors no acabin consolidant posicions dominants en el mercat únic que puguin donar lloc a abusos.

Finalment, la globalització de l'economia pot significar fusions entre empreses fora de la UE que poden afectar la competitivitat d'empreses europees. En l'absència d'una coordinació global de la política de la competència, les mesures que limiten les fusions entre empreses a la UE amb el fi de reforçar la competència en el si del mercat interior, també poden afeblir la competitivitat de les empreses europees davant la competència internacional.

Vegeu també

Per a veure una explicació més detallada del procés de liberalització de telecomunicacions vegeu sobre la liberalització de sectors estratègics al material web.

Resum

Des del 1993, la lliure circulació de béns, persones, capital i, en menor grau, serveis, converteixen la UE en el mercat més gran del món. Aquest ha estat el resultat d'una eliminació gradual de les barreres físiques i tècniques en el comerç de béns, de l'obertura dels contractes públics en els estats membres, de la gradual harmonització dels impostos indirectes (fins a quin punt l'harmonització és necessària per al bon funcionament del mercat únic és una qüestió que encara avui en dia està oberta al debat), i de la progressiva i encara en marxa supressió de les regulacions que impedeixen la lliure provisió de serveis, i també de l'eliminació de les restriccions a la lliure circulació i residència de persones i al lliure moviment de capitals.

Complint les expectatives, la creació del mercat únic ha portat un fort increment del comerç intracomunitari, les empreses de la UE l'han valorat positivament i ha generat beneficis en termes d'augment en el PIB i en el nombre de llocs de treball; ha provocat també una reducció apreciable en els costos de les empreses europees.

El bon funcionament del mercat únic depèn en un grau elevat de l'assegurança del joc de la competència. Amb aquesta finalitat, la UE ha desenvolupat una forta política de defensa de la competència basada en els eixos següents:

- 1) Prohibir els acords entre empreses que puguin afectar el comerç entre els estats membres i que falsegin, restringeixin o impedeixin la competència.
- 2) Impedir els abusos de les empreses que gaudeixin d'una posició dominant en el mercat (de poder monopolístic).
- 3) Regular les fusions d'àmbit comunitari per a impedir que falsegin la competència.
- 4) Impulsar i regular l'obertura gradual a la competència de serveis tradicionalment subministrats per empreses públiques (com telecomunicacions, transport o energia).
- 5) Controlar i regular els ajuts estatals (a grups econòmics, empreses, sectors o regions) que falsegen la competència en el mercat únic.

Activitats

1. Mireu en les pàgines web del mercat únic i de la política de competència que citem en el text del mòdul per a conèixer l'estructura de la informació que ofereix la Comissió en aquestes dues àrees.
2. Treballeu l'explicació del tractament de l'IVA a la Unió Europea que trobareu en la web de l'assignatura, però a partir de les xifres següents: l'estat exportador A aplica un IVA del 16% i l'estat importador B aplica un IVA del 26%.
3. Comenteu l'article "Brussel·les prohibeix la fusió entre els fabricants suecs Volvo i Scania", en la secció d'Economia del diari Avui, del 15 de març del 2000, que trobareu en la web de l'assignatura.
4. Què penseu del tractament de les ajudes estatals a la Unió Europea tal com es defineix en l'article 107 del TFUE?

Exercicis de autoavaluació

De selecció

1. L'Informe Cecchini va calcular els efectes de la compleció del mercat únic...
 - a) un augment d'entre l'1% i l'1,5% en el PIB, una disminució de la inflació d'entre l'1% i l'1,5% i la creació d'entre 300.000 i 900.000 llocs de treball.
 - b) un augment d'entre el 5% i el 7% en el PIB de la UE, una disminució de la inflació d'entre l'1% i l'1,5% i la creació d'entre 2 milions i 5 milions de llocs de treball.
 - c) un augment d'entre el 5% i el 7% en el PIB de la UE, una disminució dels costos de producció d'un 2% i la creació d'entre 2 milions i 5 milions de llocs de treball.
 - d) un augment d'entre el 10% i el 15% en el PIB de la UE, una disminució de la inflació d'entre el 2% i el 3% i la creació d'entre 5 milions i 10 milions de llocs de treball.
2. Els ràpids avenços en l'eliminació de les barreres tècniques en el comerç intracomunitari es deuen...
 - a) als organismes europeus de normalització com el CEN i el CENELEC.
 - b) a l'adopció del nou enfocament d'harmonització tècnica.
 - c) a les pressions exercides pels principals socis comercials de la UE.
 - d) a la previsió del Tractat per a la supressió de barreres que impedièren la lliure circulació de béns.
3. Segons l'opinió de les empreses, la mesura adoptada en l'aplicació del mercat únic que més impacte ha tingut és...
 - a) l'harmonització de reglamentacions o normes tècniques.
 - b) el reconeixement mutu de reglamentacions o normes tècniques.
 - c) l'obertura de contractes públics.
 - d) la supressió de les barreres físiques.
4. Les tasques fonamentals de la política de la competència de la Unió Europea són...
 - a) introduir la competència en els sectors productius de l'economia i vetllar per tal que els agents econòmics respectin les regles de joc establertes.
 - b) protegir les empreses europees de la competència externa.
 - c) ajudar les empreses europees a competir en els mercats fora del mercat únic.
 - d) protegir la competència en els sectors menys productius de l'economia per evitar la destrucció del treball.

5. Esmenteu tres sectors econòmics importants que la política de competència de la Unió Europea obre i liberalitza progressivament.

1) _____

2) _____

3) _____

6. Les ajudes estatals als sectors productius respecte a la política de la competència estan considerades...

a) com a necessàries pel funcionament d'aquests sectors.

b) una amenaça per a la competència entre els estats membres que sempre s'ha d'evitar.

c) una amenaça per a la competència entre els estats membres que a vegades s'ha de evitar.

Qüestions breus

1. Ateses les distorsions en l'assignació internacional de capital i estalvis és convenient la plena harmonització de les diferències en els impostos que graven el capital?

2. Si una empresa de la UE es volgués fusionar amb una de japonesa per tal d'establir així una entitat amb una quota del mercat únic del 90%: a) la Comissió podria intervenir?, b) què passaria si ambdues empreses fossin estrangeres i la seva fusió les lliurés a una posició dominant en el mercat mundial?

Solucionari

Exercicis de autoavaluació

De selecció

1. c; 2. b; 3. d; 4. a; 5. Telecomunicacions, transports i energia, 6. c.

Qüestions breus

1. No. Una certa competència fiscal per a les inversions entre els estats pot controlar el possible incentiu per part dels governs d'augmentar la seva recaptació fiscal.

2.a) Sí. Segons el Reglament 4064/1989, la Comissió pot prohibir les fusions que creen o reforcen una posició dominant que pugui perjudicar de manera significativa la competència en el mercat únic o en una part considerable d'aquest.

b) La Comissió hauria de recórrer a la coordinació internacional amb l'autoritat de competència del país d'origen de les empreses implicades.

Bibliografia

CEPII (2011). *What benefits from completing the Single Market*. París: CEPII.

Bibliografia bàsica

Galduf, J.M. i altres (2008). *Economía de la Unión Europea* (6a. ed.). Madrid: Civitas.

Bibliografia complementària

Cecchini, P. (1988). *The European Challenge 1992: The Benefits of the Single Market*. Wildwood House.

El-Agraa, A.M. (2007). *The European Union. Economics and Policies* (8a. ed.). Cambridge University Press.

Emerson, M. i altres (1988). *The Economics of 1992: The EC Commission's Assessment of the Economic Effects of Completing the Internal Market*. Oxford University Press.

Monti, M. (1997). *El Mercado Único y la Europa del Mañana*. Mundi-Prensa.

Swann, D. (1996). *European Economic Integration the Common Market, European Union and Beyond*. Cheltenham: Edward Elgar.